

Anthony Doerr

KÕIK SEE
SILMALE NÄHTAMATU
VALGUS

Inglise keelest tõlkinud Marge Paal

S I S U K O R D

0.	7. august 1944	9
1.	1934	20
2.	8. august 1944	80
3.	Juuni 1940	87
4.	8. august 1944	167
5.	Jaanuar 1941	177
6.	8. august 1944	244
7.	August 1942	253
8.	9. august 1944	298
9.	Mai 1944	312
10.	12. august 1944	345
11.	1945	378
12.	1974	385
13.	2014	409
	Tänuavaldused	415

Wendy Weilile
1940–2012

1944. aasta augustis hävis ajalooline müüriaga ümbritsetud Saint-Malo linn, Bretagne'i Smaragdranniku säravaim kalliskivi, tules peaaegu täielikult ... Linna 865 ehitisest jäid alles vaid 182 maja, millest kõik said mingil määral kahjustada.

– Philip Beck

Me poleks saanud võimule tulla ega võimu sellisel moel kasutada, kui meil poleks olnud raadiot.

– Joseph Goebbels

0.

7 . a u g u s t 1 9 4 4

LENDLEHED

Need langevad ehaaegu taevast. Need heljuvad üle kaitsevallide, kukerpallitavad üle katuseharjade ja liuglevad majade vahel haigutavatesse kuristikesse. Need keerlevad tänavatel, välguvad munakivide taustal valgelt.

Tähtis teadaanne selle linna elanikele, seisab neil kirjas. Suunduge viivitamatult avamaastikule.

Tõus võtab maad. Kuu ripub taevas, väike ja kollane kumer sirp. Ida pool paistvate rannahotellide katustel ja nende taga laiuvates aedades topib pool tosinat Ameerika suurtükiüksust miinipildujate avadesse laskemoona.

POMMITAJAD

Keskööl ületavad nad väina. Neid on kaksteist ja nad on oma nimed saanud laulude järgi: Stardust ja Stormy Weather, In the Mood ja Pistol-Packin' Mama. Meri liugleb kaugel all, täis lugematuid V-kujulisi vahuseid laineharju. Üsna pea suudavad tüürimehed eristada silmapiiril paistvaid kuuvalguses saarekühme.

Prantsusmaa.

Sideseadmed ragisevad. Aeglaselt, peaaegu laisalt vähendavad pommitajad kõrgust. Rannikul paiknevatest õhutõrjeseadeldistest kerkivad üles punased tulejutid. Nähtavale ilmuvad tumedad katkised laevad, põhja läinud või hävitatud, ühel vöör küljest rebenenud, teine võbelevates leekides. Kõige merepoolsemal saarel liduvad paanikasse sattunud lambad kivide vahel siksakitades.

Kõigis lennukites kiikavad pommisihturid läbi sihtimisakna ja loevad kahekümneni. Neli, viis, kuus, seitse. Pommisihturite silmis

on graniidist neemel seisev ja üha lähenev müüritatud linn just nagu jõletu hammas, midagi musta ja ohtlikku, viimane mädapaise, mis tuleb katki torgata.

TÜDRUK

Linnaservas, ühes kõrges ja kitsas majas Vauboreli tänav number 4 põlvitab kuuendal, kõige kõrgemal korrusel pime kuueteistkümnendaastane tüdruk nimega Marie-Laure LeBlanc madala laua kohale, mida katab tervenisti makett. Makett kujutab endast mudelit sellest samast linnast, kus tüdruk põlvitab, ja kätkeb endas linnamüüride vahele jäävate sadade majade, kaupluste ja hotellide vähendatud jäljendeid. Sõrestikkatusega katedraalitorn, massiivne vana Saint-Malo loss ja ridade viisi korstnaid täis tipitud mereäärseid häärbereid. Plage du Môle'i nimeliselt rannalt saab alguse kitsas kaarjas puitkai; üle mereannituru kumerdub sõrestikkatus; pisikestel linnaväljakutel leidub hulganisti tillukesti pinke, millest kõige väiksemad on vaevalt õunaseemne mõõtu.

Marie-Laure veab sõrmeotstega üle sentimeetrlaiuse kindlusemüüri ääristava rinnatise, joonistades sel moel ümber terve maketi ebaühtlase tähekese. Ta leiab müüril avause, kus seisavad mere poole suunatud tseremoniaalkahurid. „De la Hollande'i bastion,“ sosistab tüdruk ja tema sõrmed jalutavad väikesest trepist alla. „Cordiers' tänav. Jacques Cartier' tänav.“

Toanurgas seisavad kaks ääreni vett täis tsinkplekkämbrit. *Täida need alati, kui vähegi saad, on vanaonu talle õpetanud. Ja kolmanda korruse vann ka. Kes teab, millal vesi jälle ära läheb.*

Tüdruku sõrmed rändavad tagasi katedraalitorni juurde. Lõunasse Dinani väravani. Ta on õhtu otsa sõrmedega mööda maketti marssinud, oodates oma vanaonu Etienne'i, kellele see maja kuulub ja kes läks eile õhtul, kui Marie-Laure magas, välja ega ole seni maani tagasi tulnud. Ja nüüd on jälle öö, jälle üks kellaring täis ja kogu kvartal on vaikne ning tüdruk ei saa und.

Ta kuuleb pommitajaid, kui need on veel viie kilomeetri kaugusel. Üha valjenev kahin. Merikarbi seest kostev müha.

Kui ta magamistoa akna avab, muutub lennukite häääl valjemaks, muidu aga on öö kohutavalt vaikne: ei mingeid mootoreid, ei mingeid hääli, ei mingit kära. Ei mingeid sireene ega samme munakividel. Isegi mitte kajakaid. Ainult tõusulained, mis kvartali kaugusel kuus korrust allpool vastu linnamüüri jalamit laksuvad.

Ja veel midagi.

Miski krabiseb tasakesi väga lähedal. Tüdruk nihutab vasakpoolse aknaluugi lahti ja veab sõrmedega mööda parempoolseid luugiribisid. Sinna on mingi paberileht kinni jäänud.

Ta tõstab paberi nina juurde. See lõhnab värske tindi järele. Võib-olla benssiini järele. Paber on kuiv, pole kaua väljas olnud.

Marie kõhkleb akna all, jalad sukkades, magamistuba selja taga, merikarbid riidekapi peale ja kivid piki põrandaliiste ritta laotud. Tema kepp seisab nurgas, ta suur pimekirjas romaan ootab avatult voodil, kaaned ülespidi. Lennukimürin valjeneb.

POISS

Viis tänavat põhja pool ärkab valgepäine kaheksateistkümneaastane Saksa reamees nimega Werner Pfennig nõrga katkendliku sumina peale. Vaevu rohkem kui nurrumine. Nagu lendaksid kärbsed vastu kauget aknaklaasi.

Kus ta on? Magus, pisut kemikaalilõhnaline relvaõli, hiljuti valmistatud mürsukastide värske puidulõhn; koipallide järele lehkavad vanad päevatekid – ta on hotellis. Muidugi. L'hôtel des Abeilles, Mesilaste hotell.

Ikka veel öö. Ikka veel varajane aeg.

Mere poolt on kuulda vilinat ja kõmatusi, algab õhutõrjetuli.

Õhutõrjekapral tuleb kiirel sammul mööda koridori ja suundub trepi poole. „Minge keldrisse,“ hõikab ta üle öla, ning Werner süütab oma taskulambi, rullib teki kokku, topib kotti ja hakkab mööda koridori astuma.

Veel üsna hiljuti oli Mesilaste hotell lõbus erksiniste aknaluukidega koht, mille kohvikus lebasid jää peal austrid ja kus kikipisudega bretooni ettekandjad baarileti taga klaase läikima nühkisid.

Siin oli kakskümmend üks külalistetuba, lummas vaade merele ja fuajees veoautosuurune kamin. Siin jõid aperitiive nädalavahetust veetma sõitnud pariislased, enne neid vahetevahel mõni vabariigi esindaja – ministrid, aseministrid, abtid ja admiralid – ja veel sajan-deid enne neid tuultes karmistunud korsaarid: tapjad, rüüstajad, riisujad, meresõitjad.

Veel enne seda, enne kui majast üldse hotell sai, tervelt viis sajandit tagasi, oli see koduks jõukale kaaprist kaptenile, kes jättis laevade rüüstamise, et Saint-Malo taga niitudel mesilasi uurida, märkmikutesse kritseldada ja otse kärkekest mett süüa. Uksesil-luste kohal on tammepuitu nikerdatud metsmesilased ikka veel näha; hoovipealne luuderohu kasvanud purskkaev on mesitaru kujuga. Wernerile lemmikuteks on viis laemaalingut ülemistes uhke-mates tubades, kus sinisel taustal hõljuvad lapsesuurused mesilased – suured laisad lesed ja õhkõrnade tiibadega töölisel –, kus kuus-nurkse vanni kohal kooldub üle lae üksik, ligi kolmemeetrine liitsil-made ja kuldkaruse kõhuga mesilasema.

Viimase nelja nädala jooksul on hotellist saanud midagi muud: kindlus. Austria õhutõrjeüksus on kõik aknad plankudega kinni löönud, kõik voodid kummuli pööranud. Nad on tõkestanud kõik sissepääsud, ladunud treppidele mürsukastid. Hotelli viies korrus, mille Prantsuse rōdudega aiatoad jäävad otse müüri poole, maju-tab nüüd vananevat, suure laskekiirusega õhutõrjesuurtükki 88, mis suudab tulistada kümnekiloseid mürske viieteistkümmne kilomeetri kaugusele.

Austerlased kutsuvad oma suurtükki Tema Majesteediks ja on terve möödunud nädala hoolitsenud selle eest nii, nagu töömesila-sed hoolitseksid oma mesilasema eest. Nad on teda õliga toitnud, tema raua üle värvinud, tema rattaid määrinud, nad on ladunud tema jalgade ümber liivakotte nagu ohvriande.

See kuninglik *acht acht*, see surmav monarh on mõeldud neid kõiki kaitsma.

Werner on trepil, poolel teel esimesele korrusele, kui 88 lühi-kese vahega kaks korda kärgatab. See on esimene kord, kui Werner

suurtükki nii lähedalt kuuleb, ja kõla järgi võiks öelda, et hotelli ülemine korrus rebenes küljest. Noormees komistab ja katab kõrvad kätega. Seinad vappuvad kuni vundamendini ja jälle üles.

Werner kuuleb, kuidas austerlased kaks korrust kõrgemal sehkendavad ja suurtüki uuesti laevad, kuuleb mõlema mürsu vaibuvat vilinat, kui need vihisevad ookeani kohal, juba neli-viis kilomeetrit eemal. Ta paneb tähele, et üks sõduritest laulab. Või võib-olla rohkemgi kui üks. Võib-olla laulavad nad kõik. Kaheksa Luftwaffe meest, kellest ükski seda tundi üle ei ela, laulavad armastuslaulu oma kuningannale.

Werner tõttab oma taskulambivihu kannul läbi fuajee. Suurtükk kõmatas kolmandat korda ja kuskil lähedal puruneb klaas, korstnas sajavad allapoole nõevalingud ja hotelliseinad kaiguvad kella kombel. Werner kardab, et selle heli peale tulevad tal hambad igemetest välja.

Ta tirib keldriukse lahti ja seisatab hetkeks, kõik silme ees virvendamas.

„Ja ongi kõik?“ küsib ta. „Nad tõesti tulevadki?“

Aga kes saaks talle siin vastata?

SAINT-MALO

Kõikjal tänavatel ärkavad linna viimased evakueerimata elanikud, oigavad ja ohkavad. Vanatüdrukud, prostituudid, mehed, kel vanust üle kuuekümnepäeva. Edasilükkajad, anastajate abilised, umbusklikud, joodikud. Kõiksuguste ordude nunnad. Vaesed. Põikpäised. Pimedad.

Mõni kiirustab pommivarjendisse, mõni kinnitab endale, et see on vaid õppus. Mõni viivleb hetke, et haarata kaasa tekk, palve-raamat või pakk mängukaarte.

D-päev oli kaks kuud tagasi. Cherbourg on vabastatud, Caen vabastatud, Rennes samuti. Pool Lääne-Prantsusmaast on vaba. Idas on Nõukogude omad Minski tagasi võtnud, Varssavis korraldas Poola Koduarmee ülestõusu, mõni ajaleht on niipalju söakaks muutunud, et oletada, et asjalood pöörduvad paremusele.

Aga mitte siin. Mitte selles viimases tsitadellis siin mandriserval, selles sakslaste viimases kantsis Bretagne'i rannikul.

Rahvas sosistab, et sakslased on siin remontinud kaks kilomeetrit keskaegsete linnamüüride all kulgevaid maa-aluseid koridore, et nad on ehitanud uusi kaitserajatisi, uusi kanaleid, uusi põgene-misteid, jahmatavalt keerulisi maa-aluseid komplekse. Vanalinnast üle jõe, La Cité poolsaarekujulise kindlustuse all on sidumisruumid, laskemoonaruumid, isegi maa-alune haigla – või nii vähemalt usutakse. Seal on kliimaseadmed, kaheksa tuhande liitrine veepaak ja otseühendus Berliiniga. Seal on leegiheitjatega varustatud pettelök-sud ja periskoopidega punkrid, neil on varutud küllalt laskemoona, et aasta otsa iga päev vahetpidamata mürske merre läkitada.

Sosistatakse, et siin on tuhat sakslast, kes on valmis surma minema. Või viis tuhat. Võib-olla rohkemgi.

Saint-Malo: vesi ümbritseb linna neljast küljest. Selle ühendus ülejäanud Prantsusmaaga on kesine: teetamm, sild, liivariba. Me oleme ennekõike malouiniid, ütlevad Saint-Malo elanikud. Siis edasi bretoonid. Ja kui siis veel midagi üle jääb – prantslased.

Tormivalguses kumab sinne graniit siniselt. Tõusu ajal tungib meri isegi linna südames keldritesse, mõõna ajal sirutuvad merest välja tuhandete laevavrakkide koorikloomadega kaetud ribad.

Siinne maanina on näinud piiramisi tervelt kolm tuhat aastat.

Aga mitte kunagi midagi niisugust.

Üks vanaema tõstab vigiseva mudilase oma rinnale. Poole-teise kilomeetri kaugusel Saint-Servani kandis nopib üks kõrval-tänavas urineeriv joodik heki küljest paberilehe. *Tähtis teadaanne selle linna elanikele*, seisab sellel kirjas. *Suunduge viivitamatult avamaastikule.*

Kaugematel saartel sähvatavad õhutõrjepatareid ja vanalinna paigutatud suured Saksa suurtükid saadavad uue laadungi mürske huilates üle mere, sellal kui rannajoonest kilomeetri kaugusel asu-vasse Fort Nationali nime kandvasse saarekindlusse vangistatud kolmsada kaheksakümmend prantslast kuuvalges hoovis üles kii-gates värisevad.

Neli aastat okupatsiooni ja lähenevate pommitajate mõirged tähendavad mida? Vabastamist? Hävingut?

Trahh-trahh tärisevad käsirelvad. Õhutõrjesuurtüki käre trummipörin. Kümme-kond katedraalitornis tukkuvat tuvi sööstab vuhinal alla ja pöörab siis mere kohale.

VAUBORELI TÄNAV 4

Marie-Laure LeBlanc seisab üksinda oma toas ja nuusutab lendlehte, mida ta ei saa lugeda. Sireenid huilgavad. Tüdruk sulgeb aknaluugid ja paneb akna jälle riivi. Lennukid jõuavad iga sekundiga lähemale. Iga sekund on kaotatud sekund. Ta peaks trepist alla tormama, peaks seadma sammud kööginurka, kust viib väike põrandaluuk tolmusesse keldrisse, täis hiirte näritud vaipu ja iidvanu kirste, mida pole pikka aega avatud.

Selle asemel naaseb ta voodijalutsis seisva lauakese juurde ja põlvitab linnamaketi kõrvale.

Jälle leiavad ta sõrmed müüri välisrinnatise, de la Hollande'i bastioni, väikese alla viiva trepi. Sellest aknast, just siitsamast, klopib päris linnas üks naine iga päev vaipu. Sellest aknast siin hüüdis ükskord üks poiss: „Kuule, vaata ka, kuhu sa lähed, pime oled või!“

Aknaruudud lõgisevad raamide sees. Õhutõrjesuurtükkidest kärgatab taas üks kogupauk. Maa pöörleb imepisut kiiremini.

Tüdruku sõrmede all ristub tilluke d'Estreés' tänav tillukese Vauboreli tänavaga. Sõrmed pööravad paremale, libisevad üle ukseavade. Üks, kaks, kolm. Neli. Kui palju kordi on ta seda teinud?

Maja number 4: kõrge pesakastilikult kitsas maja, mille omanik on Marie-Laure'i vanaonu Etienne. Maja, kus tüdruk on elanud neli aastat, kus ta põlvitab ihuüksi kuuendal korrusel, sellal kui tosin Ameerika pommitajat mõirates tema poole kihutab.

Ta surub tillukest välisust sissepoole ja varjatud riiv avaneb ning väike maja kerkib üles, maketi küljest lahti. Marie-Laure'i käes on see umbes sama suur kui üks ta isa sigaretikarpidest.

Nüüd on pommitajad juba nii lähedal, et põrand hakkab ta põlvede all värisema. Väljas koridoris tilisevad trepi kohale riputatud

lühtri kristallripatsid. Marie-Laure pöörab pisitillukese maja katust üheksakümmend kraadi, libistab lahti kolm puust paneeli, millest katus moodustub, ja pöörab maja tagurpidi.

Ta peopesale langeb kivi.

See on külm. Tuvimunasuurune. Tilgakujuline.

Marie-Laure pigistab tillukese maja ühte ja kivi teise kätte. Tuba tundub kipakas, õhuke. Tundub, nagu pressiksid hiiglaslikud sõrmeotsad end kohe seintest läbi.

„Papa?“ sosistab tüdruk.

KELDER

Mesilaste hotelli fuajee all on kaljusse uuristatud mereröövlikelder. Kastide, kappide ja tööriistu kandvate puittahvlite taga on seinad paljast graniidist. Lage hoiavad üleval kolm massiivset käsitsi tahatud tala, mis sajandeid tagasi hoburakendiga mõnest iidsest Bretagne'i metsast siia veeti ja paika kergitati.

Üksainus elektripirn heidab kõigele värelevaid varje.

Werner Pfennig istub kokkupandaval toolil töölaua ees, kontrollib patareid ja paneb kõrvaklapid pähe. Raadio on teraskorpuse ja 1,6-meetrise sideantenniga kahepoolne saatja-vastuvõtja, mis võimaldab tal suhelda samasuguse saatja-vastuvõtjaga ülakorrusel, veel kahe linnamüüri vahel paikneva õhutõrjepatarei ja teisel pool jõesuuet asuva maa-aluse garnisoni ülemaga.

Saatja-vastuvõtja suriseb üles soojenedes. Tulejuhtija loeb kordinaadid mikrofoni ja suurtükiväelane kordab neid. Werner hõõrub silmi. Tema selja taga ulatuvad konfiskeeritud aarete virnad laeni: rulli keeratud seinavaibad, kappkellad, riidekapid ja pragusid täis hiigelsuured maastikumaalid. Werneril vastas riiulil seisab kaheksa või üheksa kipspead, mille funktsiooni ta oletadagi ei oska.

Hiiglaslik vanemseersant Frank Volkheimer tuleb kitsast puutrepist alla ja kummardub, et talade alt läbi mahtuda. Ta naeratab Wernerile lahkelt, istub kõrge seljatoe ja kuldse siidpolsterdusega tugitooli ning asetab vintpüssi tohututele reitele, mille kõrval relv näeb välja nagu taktikepp.

„Kas lähebki lahti?“ küsib Werner.

Volkheimer noogutab. Ta lülitab oma taskulambi välja ja pilgutab hämaruses oma kummaliselt õrnade ripsmetega lauge.

„Kui kaua see kestab?“

„Mitte kaua. Siin all on meil ohutu olla.“

Viimasena tuleb masinist Bernd. Ta on väikest kasvu hallikate juuste ja veidi nihkes pupillidega mehike. Ta suleb keldriukse enda selja taga, tõkestab selle ja võtab istet poole puittrepi peal, nägu sünges – raske öelda, kas hirmust või tolmu tõttu.

Kui uks on kinni, on ka sireenide heli tasasem. Elektripirn nende pea kohal vilgub.

Vesi, mõtleb Werner. Vesi läks mul meelest.

Linna kaugemas servas tulistab teine õhutõrjesuurtükk ja siis kärgatab jälle 88, kõuehääln ja surmav, ning Werner kuulab, kuidas mürisk vingudes taevasse lendab. Laest kahisevad tolmujoad. Werner kuuleb kõrvaklappidest, et austerlased ülakorrusel laulavad ikka veel.

... auf d'Wulda, auf d'Wulda, da scheint d'Sunn a so gulda ...

Volkheimer näpib uniselt mingit plekki oma pükstel. Bernd õhkab kokku pandud käte vahele. Raadioseade ragiseb tuule kiiruse, õhurõhu ja trajektooride tõttu. Werner mõtleb kodust: *Frau* Elena tema väikeste kingade kohale kummardumas ja mõlema paeltele topeltsõlmi tegemas. Tähed magamistoa akna tagant mööda keerlemas. Tema väike õde Jutta, tekk õlgade ümber ja raadiokuular vasakust kõrvast välja tolknemas.

Neli korrust kõrgemal laadivad austerlased 88 suitsevasse rauda uue mürsu, kontrollivad laskenurga veel kord üle ja katavad kõrvad kinni, kui suurtükk paugatab, ent siin all kuuleb Werner ainult oma lapseõlve-raadiohääli. *Ajaloo jumalanna vaatas alla maa poole. Ainult kõige kuumem tuli toob kaasa puhastumise.* Ta näeb närtivate päevalilled metsa. Ta näeb muusträstaste parve plaginal puu otsast lendu tõusmas.

POMMID TEELE

Seitseteist, kaheksateist, üheksateist, kaksikümmend. Nüüd tuhiseb sihtimisakende all meri. Nüüd katuseharjad. Kaks väiksemat lennukit ääristavad koridori suitsuga, juhtpommitaja saadab oma laengu teele ja teised üksteist järgivad tema eeskuju. Pommid langevad diagonaalis; pommitajad kerkivad kõrgemale ja eemalduvad nobedalt.

Taeva kõhualune muutub mustatäpiliseks. Marie-Laure'i vanaonu, kes on koos veel mitmesaja inimesega rannast kilomeetri kaugusele jäävas Fort Nationali kindluses luku taga, vaatab kissitades üles ja mõtleb: *rohutirtsud*, ning mingist unustuse hõlma vajunud külakoolitunnist meenuvad talle vana testamendi õpetussõnad: *rohutirtsudel ei ole kuningat, ometi lähevad nad kõik rühmadena välja*.

Deemonlik hord. Tagurpidi pööratud oakotid. Sajad katkised roosikrantsid. Metafoore on tuhandeid ja ükski neist pole kõlbulik: nelikümmend pommi iga lennuki kohta, kokku nelisada kaheksakümmend – kolmkümmend tonni lõhkeainet.

Linnale sööstab peale laviin. Orkaan. Teetassid kalduvad riulilt maha, maalid libisevad naelte otsast alla. Veel veerand sekundit, ja sireene pole enam kuulda. Midagi pole enam kuulda. Mõirged muutuvad nii valjuks, et keskkõrva kuulmekile rebeneb.

Õhutõrjesuurtükid saadavad lendu oma viimased mürsud. Kaksteist pommitajat kaovad vigastamatult sinisesse öösse.

Vauboreli tänav 4 kuuendal korrusel roomab Marie-Laure oma voodi alla ning surub kivi ja väikese mudelmaja oma rinnale.

Mesilaste hotelli all asuvas keldris kustub too ainuke elektripirn.

1.

1 9 3 4

MUSÉUM NATIONAL D'HISTOIRE NATURELLE

Marie-Laure LeBlanc on Pariisis elav pikka kasvu ja tedretähnline kuueaastane kiiresti halveneva silmanägemisega tüdruk, kui isa saadab ta lastele mõeldud ekskursioonile muuseumis, kus ta ise töötab. Giidiks on vana küürakas valvur, kes pole õieti lapsest pikem. Mees kopsib laste tähelepanu äratamiseks kepiotsaga vastu põrandat ja juhatab siis tosina hoolealuseid läbi aedade galeriidesse.

Lapsed vaatavad, kuidas tehnikud plokivinnadega dinosauruse kivistunud reieluud tõstavad. Nad näevad väikeses kambris kaelkirjakutopist, mille seljalt on nahk laiguti maha kulunud, ning piiluvad topisetegija sahtlitesse, mis on täis sulgi, küüniseid ja klaasist silmamune. Nad lappavad kaheaja-aastase herbaariumi lehti, millele on kinnitatud orhideed, karikakrad ja ürdid.

Lõpuks ronivad nad kuusteist trepiastet üles mineraloogiagaleriisse. Giid näitab neile Brasiilia ahhaati, lillasid ametüste ja pjedestaalil seisvat meteoriiti, mille mees väidab olevat sama vana kui päikesesüsteem. Siis juhatab ta nad hanerivis kahest käänulisest trepist alla ja mööda mitut koridori, kuni seisatab rauast ukse ees, millel on üksainus lukuauk. „Ringkäigu lõpp,“ teatab ta.

„Aga mis selle ukse taga on?“ küsib üks tüdruk.

„Selle ukse taga on teine lukus uks, ainult natuke väiksem.“

„Ja mis selle taga on?“

„Kolmas lukus uks, veel väiksem.“

„Mis tolle taga on?“

„Neljas ja viies uks ja nii edasi ja edasi, kuni jõuad kolmeteistkümnedani, väikese lukus ukseni, mis on vaevu kingasuurune.“

Lapsed naalduvad ettepoole. „Ja edasi?“

„Kolmeteistkümnedani ukse taga,“ giid teeb oma võimatult kortsus käega laia viipe, „on Leekide Meri.“

Segadus. Nihelemine.

„Kuulge nüüd! Te pole siis kunagi Leekide Merest kuulnud?“

Lapsed raputavad pead. Marie-Laure kissitab üles lae all meetriste vahedega rippuvate katmata elektrikipirnide poole, tema silmis keerleb neist igaihe ümber vikerkaarevärviline sõõr.

Giid riputab kepi randmele ja hõõrub käsi kokku. „See on pikk jutt. Kas te tahate pikka juttu kuulda?“

Lapsed noogutavad.

Mees kõhatab. „Sajandeid tagasi korjas üks prints paigas, mida me nüüd kutsume Borneoks, kuivanud jõesängist üles ühe sinise kivi, sest pidas seda ilusaks. Ent tagasiteel paleesse ründasid printsi neli ratsanikku ja suskasid talle noa südamesse.“

„Suskasid südamesse?!“

„Kas see on tõsi?“

„Tss!“ teeb üks poiss.

„Röövlid varastasid tema sõrmused, tema hobuse – kõik. Aga et ta oli väikese sinise kivi kõvasti pihku pigistanud, ei avastanud nood seda. Ja sureval printsil õnnestus koju roomata. Siis lebas ta kümme päeva teadvuseta. Kümnendal päeval tõusis ta oma põetajate suureks hämmelduseks istuli, avas peo, ja seal see kivi oligi.“

Sultani tohtrid ütlesid, et see oli ime, et prints poleks tohtinud nii koletust haavast üldse paraneda. Põetajad ütlesid, et kivil on ilmselt tervendav võime. Sultani juveliirid ütlesid veel midagi: nad ütlesid, et see kivi oli kõige suurem looduslik teemant, mida eales nähtud. Nende kõige andekamal meistril kulus kivi lihvimiseks kaheksakümmend päeva ja kui ta valmis sai, oli kivi erksinine, sinine nagu troopilised mered, aga selle südames oli tibake punast, just nagu veetilga sisse kätketud leek. Sultan laskis teemandi printsi krooni külge kinnitada ja räägiti, et kui noor prints oma troonil istus ja päike talle peale paistis, muutus ta nii silmipimestavaks, et külalised ei suutnud tema kogu valgusest üldse eristada.“

„Kas te olete kindel, et see on ikka tõsi?“ küsib üks tüdruk.

„Tss!“ sisistab üks poiss.

„Kivi hakati nimetama Leekide Mereks. Osa inimesi uskus, et prints on jumalus, et kuni kivi on tema käes, ei ole võimalik teda

tappa. Aga siis hakkas juhtuma imelikke asju: mida kauem prints oma krooni kandis, seda suurem ebaõnn teda saatis. Kuu ajaga kaotas ta kaks venda, üks uppus, teist hammustas madu. Poole aasta pärast viis haigus hauda tema isa. Mis veelgi hullem, sultani luurajad andsid teada, et idakaarde koguneb suur sõjavägi.

Prints kutsus kokku oma isa nõunikud. Kõik ütlesid, et neil tuleb sõjaks valmistuda – kõik peale ühe preestri, kes ütles, et oli näinud üht unenägu. Selles unenäos rääkis Maajumalanna talle, et oli valmistanud Leekide Mere kingituseks oma armsamale, Merejumalale, ning tahtis kalliskivi jõevoogudes temale saata. Aga kui jõgi ära kuivas ja prints kivi üles korjas, sai jumalanna maruvihaseks. Ta needis ära nii kivi kui ka selle, kelle käes see on.“

Kõik lapsed naalduvad ettepoole, Marie-Laure nende hulgas.

„Needus oli järgmine: kivi omanik elab igavesti, aga kuni kivi on tema käes, tabavad lõputud õnnetused kõiki neid, kes talle kallid.“

„Elab igavesti?“

„Aga kui kivi omanik teemandi merre viskab ja selle nõnda õiguspärasele saajale tagastab, võtab jumalanna oma needuse tagasi. Niisiis mõtles prints, nüüdne sultan, kolm päeva ja ööd ja otsustas lõpuks kivi endale jätta. See oli tema elu päästnud ja ta uskus, et kivi muudab ta hävimatuks. Ta laskis preestril keele välja lõigata.“

„Aia!“ ütleb kõige noorem poiss.

„Ränk viga,“ ütleb kõige pikem tüdruk.

„Sissetungijad tulidki,“ räägib valvur, „ja hävitasid palee ning tapsid kõik, keda vähegi leidsid, ja printsi ei nähtud enam kunagi ning kakssada aastat ei olnud Leekide Merest enam midagi kuula. Mõne arvates lõigati kivi paljudeks väiksemateks kivideks, teised aga rääkisid, et prints kannab kivi ikka veel, et ta on Jaapanis või Pärsias, et temast on saanud alandlik talupoeg ja et ta ei paista üldse vananevat.“

Ja nii vajus kivi unustuse hõlma. Kuni päevani, mil prantslasest teemandikaupmees nägi Indias Golconda kaevandusi külastades tohutu suurt tilgakujulist teemanti. Sada kolmkümmend kolm karaati, peaaegu ideaalse läbipaistvusega, sama suur kui tuvimuna,

kirjutas mees, ja sinine nagu meri, ent südames punase lõõmaga. Ta valmistas kivist koopia ja saatis selle kalliskivihullule Lorraine'i hertsogile, hoiatades teda, et kivi kohta liiguvad kuuldused nee-
dusest. Aga hertsog tahtis seda teemanti iga hinna eest. Nii tõigi kaupmees selle Euroopasse ning hertsog laskis selle oma jalutuskepi nupu külge kinnitada ja kandis seda kõikjal kaasas.“

„Oi-oi!“

„Kuu ajaga haigestus hertsoginna kurguhaigusesse, kaks nende lemmikteenrit kukkusid katuselt alla ja murdsid kaela, siis sai hertsogi ainus poeg ratsutamisonnetusel surma. Ehkki kõik rääkisid, et hertsog ise pole veel kunagi nii hea välja näinud, kartis mees nüüd kodust väljuda või külalisi vastu võtta. Lõpuks oli ta nii veendunud, et seesama kivi oligi neetud Leekide Meri, et palus kuningal selle muuseumi luku taha panna, tingimusel, et seda hoitakse sügaval just selleks otstarbeks ehitatud võlvkambris, mida ei avata enne, kui möödunud on kakssada aastat.“

„Ja ...?“

„Ja tänaseks on sellest möödunud sada üheksakümmend kuus aastat.“

Kõik lapsed olid veidi aega vait. Mitmed neist arvutavad sõrmede peal. Siis tõstavad nad nagu üks mees käed.

„Kas me võiksime seda näha?“

„Ei.“

„Isegi mitte esimest ust avada?“

„Ei.“

„Kas *teie* olete seda näinud?“

„Ei ole.“

„Aga kuidas te siis teate, et see tõesti seal on?“

„Seda lugu tuleb uskuda.“

„Kui palju see kivi väärt on, *monsieur*? Kas selle eest saaks osta Eiffeli torni?“

„Sedavõrd suure ja haruldase teemandi eest saaks tõenäoliselt osta koguni viis Eiffeli torni.“

Ahhetused.

„Kas kõik need ukсед on selleks, et vargad sisse ei pääseks?“
„Võib-olla,“ ütleb giid silma pilgutades, „on need hoopis selleks, et needus välja ei pääseks.“

Lapsed jäävad wait. Kaks või kolm taganevad sammu võrra.

Marie-Laure võtab prillid eest ja maailm kaotab kuju.

„Aga miks,“ küsib ta, „ei võiks seda teemanti võtta ja lihtsalt merre visata?“

Valvur vaatab talle otsa. Teised lapsed vaatavad talle otsa.

„Millal sa viimati nägid,“ pärib üks vanematest poistest, „et keegi oleks viis Eiffeli torni merre visanud?“

Kõlab naer. Marie-Laure kortsutab kulmu. See on ainult raud-uks messingist lukuauguga.

Ringkäik lõpeb, lapsed lähevad laiali ja Marie-Laure naaseb jälle isa juurde suurde galeriisse. Isa sätib tal prillid ninal otseks ja nopib ta juustest lehekese. „Kas sul oli lõbus, *ma chérie*?“

Väike pruun varblane tuhiseb laetalade juurest alla ja maandub tüdruku ees põrandale. Marie-Laure sirutab avatud peopesa linnu poole. Varblane kallutab pea viltu ja mõtleb järele, siis lendab ta tiibade lehvides minema.

Kuu aega hiljem on Marie-Laure pime.

ZOLLVEREIN

Werner Pfennig kasvab üles Pariisist ligi viiesaja kilomeetri kaugusel kohas nimega Zollverein, Saksamaal Esseni lähistel asuvas kuueteistkümnepäevaste ruutkilomeetri suuruses söekaevanduskompleksis. See siin on terasemaa, antratsiidimaa, üleni auke täis paik. Suured korstnad suitsevad, vedurid rühivad mööda kõrgendatud relsede edasi-tagasi ja lehetud puud seisavad rübukuhjade otsas nagu maailmast välja tunginud kondised käed.

Werner ja tema noorem õde Jutta kasvavad üles lastekodus, Victoriastressel asuvas kahekorruselises klinkertelistest orbudekodus, mille ruumid kajavad haigete laste kõhast ja vastsündinute nutust ning kus seisvad päevinäinud kohvrid sisaldavad manalateele läinud vanemate viimast vara: lapitud kleidid, kunagi pulmadeks

saadud ja nüüdseks plekiliseks muutunud noad-kahvlid, luitunud ambrotüüplesvõtted isadest, kes kaevandustesse jäidki.

Weneri lapsepõlve algusaastad kannavad endal näljapitserit. Mehed kaklevad Zollvereini väravate taga töökohtade pärast, kanaanade eest küsitakse kaks miljonit riigimarka tükist ja reumapalavik luurab lastekodus nagu hunt. Võid ega liha ei ole, puuviljad on vaid mälestus. Mõnel õhtul kõige hullemate kuude ajal pole lastekodu juhatajal oma tosinale hoolealusele pakkuda muud kui sinepipulbrit ja veest küpsetatud kärke.

Aga seitsmeaastane paistab sellest hoolimata pinnal püsivat. Ta on pisikest kasvu, ta kõrvad hoiavad harali ja ta räägib heledal armsal häälel, tema juuste vaelevust nähes jäävad inimesed seisma. Lumivalged, piimjad, kriitjad. Värv, mis tähistab värvi puudumist. Igal hommikul seob ta kingapaelad kinni, pistab külma kaitseks ajalehe palituhõlma alla ja läheb maailma avastama. Ta püüab lumehelbeid, konnakulleseid, talveunes konni, ta meelitab leiva välja pagaritelt, kel pole midagi müüa, tihtipeale saabub ta kööki, kaasas piim väikelaste jaoks. Ta valmistab ka asju: paberkarpe, rohmakaid kahetiivalisi lennukeid, töötavate aerudega mängupaate.

Iga paari päeva tagant jahmatab ta juhatajat mõne küsimusega, millele too vastata ei oska: „Miks me luksume, *Frau* Elena?“

Või: „Kui kuu on nii suur, *Frau* Elena, siis miks see nii väike paistab?“

Või: „*Frau* Elena, kas mesilane teab, et ta saab surma, kui ta kedagi nõelab?“

Frau Elena on Elsassist pärit protestantlik nunn, kes armastab lapsi rohkem kui järelevalvajatööd. Ta laulab kriiskaval falsetil prantsuse rahvalaule, tunneb nõrkust šerri vastu ja jääb sageli püsti-jalu magama. Mõnel õhtul lubab ta lastel kauem üleval olla ja jutustab neile prantsuse keeles lugusid oma mägede rüpes möödunud tüdrukupõlvest, katuseid katnud pea kahemeetristest lumemütsidest, heerolditest, pakase käes auravatest jõgedest ja härmatisekattega viinamarjaistandustest: tõeline jõulumuinasjutu-maailm.

„Kas kurdid kuulevad oma südamelööke, *Frau* Elena?“

„Miks liim pudeliseintele kinni ei jää, *Frau* Elena?“

Naine naerab. Ta sasib Werneri juukseid ja sosistab: „Kindlasti öeldakse, et sa oled liiga väike, Werner, et sa oled pärit kuskilt pärapõrgust, et sul pole põhjust suurelt unistada. Aga mina usun sinusse. Minu arvates teed sa veel midagi suurt.“ Siis saadab ta poisi väikesesse koikusse, mille too on endale pööningukorrusel nõudnud ja mis on magamistoa akna alla lükatud.

Mõnikord joonistab poiss koos Juttaga. Õde hiilib Werneri voodisse, nad lamavad mõlemad kõhuli ja üksainuke pliiats käib kordamööda käest kätte. Jutta, kes on küll kaks aastat noorem, on andekam. Kõige rohkem armastab ta joonistada Pariisi, linna, mida ta on näinud üheainsa foto peal ühe *Frau* Elena romaani tagakaanel: mansardkatused, udused kortermajad, kauge torni raudsõrestik. Jutta joonistab väänduvaid valgeid pilvelõhkujaid, keerulisi sildu ja jõe ääres seisvaid inimesummi.

Vahetevahel pärast koolitunde veab Werner oma õde minema visatud varuosadest kokku pandud vankris läbi kaevanduslinnaku. Nad logistavad mööda pikki kruusateid, mööduvad kaevurihüttidest, prügitätunnides lõõmavatest lõketest ja tööta kaevuritest, kes päev otsa tagurpidi pööratud kastide otsas istuvad, ise liikumatud nagu raidkujud. Üks ratas tuleb pidevalt alt ja Werner kükitab kannatlikult selle kõrval ja krutib mutrid uuesti kinni. Kõikjal nende ümber liiguvad teise vahetuse töölised jalgu lohistades laohoonesse, sellal kui esimene vahetus jalgu järel vedades koju läheb, kühnus, näljased, ninad sinised ja näod kiivri all nagu mustad kolbad. „Tere,“ säutsub Werner, „tere päevast!“, aga kaevurid luukavad hariplikult vastuseta mööda, ilma et teda õieti näeksidki, pilgud poril, Saksamaa majanduslik kokkuvarisemine nende kohal rippumas nagu kivipurusti sünge geomeetriline korrapära.

Werner ja Jutta sobivad läikivmustades söetolmuhunnikutes. Nad ronivad roostetavate masinamägede otsa, nopivad põldmurakapõõsastest marju ja aasadelt karikakraid. Mõnikord õnnestub neil leida prügikastidest kartulikoori või porgandipealseid, teistel õhtupoolikutel koguvad nad joonistuspaberit või vanu

hambapastatuube, millesse jäänud viimased pastariismed saab välja pigistada ja kriidiks kuivatada. Vahetevahel veab Werner Jutta koguni nii kaugele kui üheksanda kaevanduse, kõige suurema kaevanduse sissekäiguni, kust kostab lakkamatut müra ja kust kumav valgus meenutab gaaspliitidul, kus seisab kummargil viiekorruselise maja kõrgune sisetõstuk, kus kaablid õõtsuvad, vasarad taovad, mehed hüüavad – terve kaarditais voldilist ja lainelist tööstusmaastikku, mis sirutub igas ilmakaares kaugusse ja kus kaevurid väljuvad laohoonetest, lõunaämbriid käes, ja liiguvad tõstukisuu poole nagu valguse lõksu sattunud putukad.

„Seal all,“ sosistab Werner öele. „Seal isa surma saigi.“

Õöpimeduse saabudes veab Werner väikese Jutta sõnagi lausumata läbi Zollvereini lähestikku asuvate kantide, kaks lumivalgete juustega last sel nõgisel maapõhjal tarimas oma kasinaid aardeid majja aadressiga Victoriastrasse 3, kus *Frau* Elena söeahju vahib ja väsinud häälel prantsuskeelset unelaulu laulab, üks mudilane teda põllepaeltest sikutamas, sellal kui teine ta süles üürgab.

VÕTMELAUD

Kaasasündinud hallkae. Kahepoolne. Ravimatu. „Kas sa seda näed?“ küsivad arstid. „Kas sa seda näed?“ Marie-Laure ei näe terve oma elu enam midagi. Paigad, mis olid talle kunagi tuttavad – neljatoaline korter, kus ta koos isaga elab, too väike puudest ääristatud väljak nende tänava lõpus – on muutunud labürintideks, milles varitseb hulgaliselt ohte. Sahtlid pole seal, kus peaksid olema. Tualetipott on põhjatu süvik. Veeklaas on kas liiga lähedal või liiga kaugel, tema sõrmed on liiga suured, kogu aeg liiga suured.

Mis on pimedus? Seal, kus peaks olema sein, ei leia tema sõrmed midagi. Seal, kus ei tohiks midagi olla, kopsab lauajalg talle vastu säärt. Tänaval urisevad autod, taevas kahisevad lehed, veri kohiseb tüdruku sisekõrvas. Trepil, köögis, isegi tema voodi kõrval räägivad täiskasvanute hääled meeleheitest.

„Vaene laps.“

„Vaene *monsieur* LeBlanc.“

„Tema elu pole ka lihtne olnud. Ta isa suri sõjas, naine sünnitusel. Ja nüüd veel see!“

„Nad oleksid nagu äraneetud.“

„Te ainult vaadake seda meest! Te ainult vaadake seda tüdrukut!“

„Ta peaks tüdruku ära saatma.“

Need on sinikate ja meeleheite kuud: toad õõtsuvad nagu purjepaadid, paakil ukсед lajatavad Marie-Laure'ile näkku. Tema ainsaks pelgupaigaks on voodi, tekk lõuani tõmmatud, sellal kui isa suitsetab tema kõrval toolil istudes järjekordset sigaretti ja vestab üht oma tillukestest mudelitest, väike haamer toks-toks-toks kopsimas ja pisike liivapaberiruut rütmiliselt ja lohutavalt raspeldamas.

Meeleheide ei kesta kaua. Marie-Laure on selleks liiga noor ja ta isa liiga kannatlik. Selliseid asju nagu needused pole olemas, kinnitab isa. Õnne võib muidugi olla, nii vedamist kui ka ebaõnne. Igas päevas on kalle kas kordaminekute või läbikukkumiste poole. Aga needusi ei ole.

Kuuel hommikul nädalas äratab mees tütre enne koitu ja tütar hoiab käsi üleval, kuni isa ta riidesse paneb. Sukad, kleit, kampsun. Kui aega jääb, laseb isa proovida tal ise kingapaelu siduda. Siis jooavad nad koos köögis tassi kohvi: kuuma ja kanget, nii rohke suhkruka, kui Marie-Laure tahab.

Kell kuus nelikümmend võtab tüdruk nurgast oma valge kepi, haagib sõrme isa püksirihma taha ja järgneb talle neli trepilõiku alla ja kuus kvartalivahet kuni muuseumini.

Täpselt kell seitse avab isa sissepääsu number 2. Seest on tunda tuttavaid lõhnu: trükimasinalindid, vahatatud põrandad, kivi- mitolm. Nende sammud kajavad suurest galeriist läbi minnes tuttavalt vastu. Isa tervitab öövahti, seejärel muuseumivalvurit ja alati korratakse talle vastu samu sõnu: *Bonjour, bonjour*.

Kaks korda vasakule, üks kord paremale. Isa võtmekimp kõliseb. Lukk annab järele, värav kiigub lahti.

Võtmelauas ripuvad kuues klaasuksega kapis konksude küljes tuhanded võtmed. Siin on võtmetoorikuid ja üldvõtmeid,

õõnesvõtmeid ja ehispeaga võtmeid, liftivõtmeid ja kapivõtmeid. Võtmeid, mis on nii pikad kui Marie-Laure'i käsivars, ja võtmeid, mis on lühemad kui tema põial.

Marie-Laure'i isa on Pariisi loodusloomuuseumi pealukksepp. Kui kõik laboratooriumid, laohooned, neli eraldi muuseumihoonet, haruldustekogu, kasvuhooned, Jardin des Plantes'is asuvad tohutud ravim- ja ilutaimede aiad ning tosinkond väravaid ja paviljone kaasa arvata, on tema isa hinnangul kogu muuseumikompleksi peale kokku kaksteist tuhat lukku. Keegi teine pole asjaga nii palju kursis, et vastu vaielda.

Terve hommiku seisab isa võtmelauas ja jagab töötajatele võtmeid: kõigepealt tulevad loomaaiatöötajad, kontorirahvas jõuab kiirustades majja kella kaheksa paiku, järgmiseks marsivad sisse tehnikud, raamatukoguhoidjad ja teadustöö assistendid ning viimasena tilguvad kohale teadlased. Kõik võtmed on nummerdatud ja värvkoodidega varustatud. Kõigil töötajatel, hooldajatest kuni direktorini, peavad vajalikud võtmed kogu aeg kaasas olema. Mitte kellelgi pole lubatud hoonest oma võtmetega lahkuda ja kellelgi pole lubatud võtmeid laua peale jätta. Lõppude lõpuks kuulub ju muuseumile 13. sajandist pärit hindamatu nefriit, Indiast toodud kavansiit ja Colorado päritolu rodokrosiit, tema isa loodud luku taga istub lasuriidist meisterdatud apteegianum, mille uurimise nimel sõidavad spetsialistid igal aastal tuhandeid kilomeetreid.

Isa esitab talle küsimusi. *Seifivõti või tabalukuvõti, Marie? Kapivõti või uksevõti?* Isa kontrollib, kui hästi ta teab väljapanekute asukohti ja kappide sisu. Alatihti asetab ta tütrele pihku mõne ootamatu eseme: elektrikirni, kivistunud kala või flamingosule.

Igal hommikul – isegi pühapäeviti – laseb ta tütrele tund aega pimekirjas õpiku taga istuda. A-tähte tähistab üks täpp ülemises nurgas. B jaoks on mõeldud kaks vertikaalselt asetsevat täppi. *Jean. Läheb. Pagari. Ärisse. Jean. Läheb. Juustu. Meistri. Juurde.*

Õhtupoolikuti võtab isa tütre ringkäikudele kaasa. Ta õlitab riive, remondib kappe, poleerib nimetahvleid. Ta talutab tüdrukut koridor koridori järel ühest galeriist teise. Kitsad koridorid

avanevad tohututesse raamatukogudesse, klaasustest pääseb kasvuhoonetesse, mis on tulvil huumuse, märgade ajalehtede ja lobeeliate lõhna. On puutöökodasid, topisetegijate stuudioid, aakrite kaupa riuleid ja eksemplarisahtleid, terved muuseumid muuseumide sees.

Mõnel pärastlõunal jätab ta Marie-Laure'i dr Geffard'i laborisse vananeva molluskiekasperdi juurde, kelle habe lõhnab kogu aeg märja villa järele. Dr Geffard jätab kõik käsiloleva sinnapaika, avab pudeli *malbec'i* ja jutustab Marie-Laure'ile sosinal vealustest rahudest, mida noore mehena külastas: Seišellid, Belize, Sansibar. Ta kutsub tüdrukut Laurette'iks, iga päev kell kolm sööb ta praetud parti ja tema pähe mahub lõputuna tunduv loetelu ladinakeelseid kahest sõnast koosnevaid nimetusi.

Dr Geffard'i labori tagaseinas on kapid rohkemate sahtlitega, kui Marie-Laure kokku lugeda jõuab, ning mees laseb tal neid üksteise järel lahti teha ja merikarpe käes hoida – tõrikodalased, munakodalased, Tai keiservoluudid, Polüneesia haralised tiibkodalased. Muuseumi omandusse kuulub üle kümne tuhande eksemplari, rohkem kui pool kogu maailma liikidest, ja Marie-Laure saab neist enamikku käega katsuda.

„See karp siin, Laurette, kuulus harilikule parvikteole, pimedale teole, kes elab terve oma elu merepinnal. Niipea, kui ta ookeani lasta, tekitab ta vette õhumullid, seob need mullid limaga kokku ja ehitab parve. Siis loovib ta ringi ja toitub mereselgrootutest, keda veest leiab. Kui ta aga peaks oma parve kaotama, siis ta vajub põhja ja sureb.“

Carinaria karp on ühtaegu kerge ja raske, kõva ja pehme, sile ja kare. Ogakodalane, mida dr Geffard oma laual hoiab, pakub tüdrukule oma õõnsate ogade, sakiliste keermete ja sügava avausega tegevust pooleks tunniks – see on ogade ja koobaste krobeline mets, see on kuningriik.

Marie-Laure'i käed liiguvad lakkamatult, koguvad, katsuvad, katsetavad. Täis topitud ja alusele kinnitatud tihase rinnasuled on võimatult pehmed, tema nokk terav nagu nõel. Tulbi tolmukate tipus olev õietolm ei olegi niivõrd pulberjas, vaid koosneb hoopis

tillukestest rasvastest kerakestest. Marie-Laure'ile saab selgeks, et midagi päriselt puudutada – olgu selleks aedades kasvava mägi-vahtra koor, entomoloogiaosakonnas alusele kinnitatud põderpõrnikas, dr Geffard'i töötoas oleva kammkarbi oivaliselt sile sise-pind – tähendab seda armastada.

Kodus paneb isa õhtuti nende kingad samasse konksusse ja ripu-tab nende mantlid samade konksude otsa. Marie-Laure astub üle kuue ühtlaste vahedega köögipõrandaplaatidele kinnitatud klee-plindiriba, et jõuda laua juurde, ta liigub piki nõõri, mille isa on laua juurest vetsuni vedanud. Isa serveerib õhtusööki ümmargustel taldrikutel ja kirjeldab eri toiduainete paiknemist kellaosutite järgi. *Kartulid kella kuue peal*, ma chérie. *Seened kolme peal*. Siis süütab ta sigareti ja jätkab kööginurgas tööpingi taga oma mudelite kallal töötamist. Ta ehitab maketi kogu nende ümbruskonnast, kõrgete akendega majadest, vihmaveerennidest, *laverie*'st ja *boulangerie*'st ja tollest väikesest *place*'ist nende tänava lõpus, kus on neli pinki ja kümme puud. Soojadel õhtudel avab Marie-Laure oma toa akna ja kuulab, kuidas õhtu rõdudele, katustele ja korstendele laotub, roiu-tav ja rahulik, kuni tegelik ümbruskond ja mudel tema peas sootuks segi lähevad.

Teispäeviti on muuseum suletud. Marie-Laure ja tema isa magavad siis kaua, joovad suhkrust siirupiseks muutunud kohvi ning jalutavad Panthéonile või lilleturule või piki Seine'i kallast. Tihtipeale külastavad nad raamatukauplust. Isa ulatab Marie-Laure'ile sõnaraamatu või fotosid täis ajakirja. „Mitu lehekülge, Marie-Laure?“

Tüdruk veab küünega piki serva.

„Viiskümmend kaks?“, „Seitsesada viis?“, „Sada kolmkümmend üheksa?“

Isa silub juuksed ta kõrvadelt ära, tõstab tüdruku hoogsalt oma pea kohale. Ütleb, et too on tema *émerveillement*. Ütleb, et ta ei lahku tütre juurest iialgi, mitte eluilmaski.